

TRPIMIR MACAN. *Povijest hrvatskog naroda*. Nakladni zavod Matice hrvatske — Školska knjiga, Zagreb, 1992., 504 str.

Prvo izdanje ove knjige iz 1971. g. je zbog političkih razloga naglo povučeno iz prodaje, a ostatak naklade uništen u tvornici papira. Ovo drugo izdanje je neznatno prošireno, dopunjeno izvorima, u nekim detaljima izmijenjeno, obogaćeno brojnim novim ilustracijama i estetski vrlo dotjerano.

Knjiga spada u posebnu historiografsku podvrstu, koja prihvaća smionu izgovor obuhvaćanja u jednom svesku cjelokupne političke i kulturne povijesti jednog naroda tijekom čitavoga povijesnog trajanja. Kod ovakve vrste nisu moguća iscrpnija izlaganja, nego samo odabrane »epizode« povijesnog zbivanja na svega dvije, tri stranice, s time da odabrane ilustracije dopunjuju tekst tvoreći s njima organsku cjelinu. Zato, u načelu, nema mnogo smisla raspravljati o tome zbog čega je autor odabrao ove, a ne one momente. Narav takva historiografskog žanra otvara piscu priličnu slobodu izbora, to više što se samo rijetki sastavljajući prihvaćaju pripreme djela koja, poput Macanova, počinju antikom, a završavaju drugim svjetskim ratom. Autor je podjednako slobodan i u odabiru teorija koje će skijediti glede pitanja o kojima postoje različita stručna mišljenja, ili, pak, u ostavljanju tih pitanja otvorenima. Tako, o podrijetlu Hrvata autor navodi osobno ime *Horoathos* ili *Horuathos* s grčkog natpisa u Azovu na Donu, za koje se misli da je iranskog podrijetla, ali isto tako i dva slavenska plemena, Hrvata, s gornje Visle kod Krakova i u sjeveroistočnoj Češkoj, a da se pri tome ne izjašnjava u prilog neke od ovih teza.

Izlaganje *Povijesti hrvatskog naroda* je raspoređeno u pet većih poglavlja. »Ulazak u povijest«, »Vrijeme podvojenosti i različitosti«, »Mora opstanka i obnove rasute baštine«, »Ideološka polazišta« i »Državnopravna borba«. Svako je razdoblje okarakterizirano podnaslovom (npr. »Narodna država i kulturni temelji«, »Raskrižja i putovi rješavanja državnog položaja i društvenih prilika«, i sl.) a raščlanjuje se dalje u petnaestak do dvadesetak kraćih metodskih jedinica. Prva je naslovljena »Stari narodi na našem tlu«, predzadnja »Kraj tzv. građanske politike«, a zadnja, koja sačinjava donekle izdvojenu temu, »Na stazama moderne umjetnosti i znanosti«. Suvremeni čitatelj će osjetiti da usmjerenost ideoloških postavki u ovoj knjizi teži marksističkoj, što treba razumjeti s obzirom na vrijeme u kojem je djelo pisano. Razlog nekadašnje zabrane očito nije bio ideološke naravi. I sam autor u predgovoru tvrdi da ga »od izdavača nije uspio doznati«. Znamo da u to vrijeme o Hrvatskoj nije bilo uputno pitati, pa niti je uopće spominjati.

Razumljivo je da u knjizi, čiji sadržaj predstavlja cjelokupnu povijest hrvatskog naroda, nije potrebno ni moguće nabrajati sve obrađivane teme. Čini se da je novije povijesno razdoblje zanimljivije. Ovome nije uzrok što bi doba narodnih vladara ili srednji vijek bili u Macanovoj knjizi obrađeni s ma-

nje interesa, nego okolnost što su starinu već ispriopovjedali stariji autori, dok stalno nadolazeća zbivanja dvadesetog stoljeća još nisu zauzela svoje mjesto u povijesnim sintezama koje u jednom potezu obuhvaćaju razdoblja od do- seljenja ili antike.

U povijesno izlaganje su zgodno umetnuti i »Izvori« — tekstovi povijesnih dokumenata koji slijede na kraju svake od pet spomenutih većih vremenskih cjelina. Riječ je o objavi čitavih ili dijelova odabranih dokumenata, npr. Trpi- mirove darovnice, pisma pape Ivana VIII. knezu Branimiru itd. sve do pro- klamacije o proglašenju NDH i pozivu na ustanak CK KPH. To je zapravo mala povijesna čitanka od 109 dokumenata, vješto grupirana u pet blokova, tako da ni najmanje ne opterećuje slijed glavnoga kazivanja. Knjiga je, ina- če, složena vrlo spretno, jer su osim glavnog izlaganja, povijesnih izvora, po- pisa literature i indeksa osoba stale još 294 crno-bijele ilustracije te 16 ze- mljovida. Izvan brojnih stranica ima i 45 priloga u boji. U okviru spomenu- tih dokumenata stali su i neki poduži, među kojima čak i Prijedlog Kvater- nikovog Zakonskog članka »u pitanju odnošaja Trojedne ove kraljevine spram krune i kraljevske Ugarske te austrijskog carstva« u 55 paragrafa, kao i tekst Hrvatsko-ugarske nagodbe u 70 paragrafa!

Oko 300 naslova bibliografskih jedinica sam autor definira kao »slobodniji izbor knjiga i zbornika«. Indeks osoba nije kazalo koje upućuje na kojoj se stranici u knjizi spominje određena osoba, nego neka vrsta malog leksikona koji za svaku od oko 850 osoba navodi prezime, ime, zanimanje, mjesto i go- dinu rođenja i smrti. Razumljivo je da knjiga koja obrađuje povijest hrvat- skog naroda donosi i nekoliko kraćih metodskih jedinica o Bosni. Zanimlji- va je riječ kojom autor imenuje zemljovidni oblik današnje Republike Hrvat- ske: »razrožnost«. Ilustracije, kojih s tabelama ima ukupno 339, sadrže foto- grafije arheoloških iskopina, pečata i novca, relikvijara, reljefa, nadgrobnih spomenika i stećaka, sakralne i svjetovne arhitekture i skulpture, utvrda, vla- stelinskih dvoraca i zaslužnih ličnosti prošlog i ovog stoljeća, reprodukcije starih grafika, osoba i veduta, faksimile povelja i naslovnica inkunabula te starih knjiga i novinskih stranica, kao i reprodukcije djela suvremenoga hrvatskog slikarstva.

Glede tekstualnih promjena drugo izdanje u odnosu na prvo ima brojna po- boljšanja, često u kraćenju ili produžetku rečenica ili odjeljaka. Bitne su pro- mjene izvršene na četiri razine: jezičnoj, političko-interpretacijskoj, fakto- grafsko-interpretacijskoj i tehničkoj. Karakter promjene političkih interpre- tacija je jasan sam po sebi i nije ga potrebno ilustrirati primjerima (izostav- ljene su, naime, pohvale socijalizmu, Jugoslaviji, Komunističkoj partiji). Što se pak tiče interpretacije povijesnih činjenica, kakvih inače u tekstu nema mnogo, evo dva primjera. U prvom se izdanju Vlasi pišu malim slovom (čime im je zanjekano svojstvo njihova etniciteta), a u drugom velikim. Dok se u prvom izdanju Vlasi eksplicitno proglašavaju Srbima: »Naseljavanje velikih masa vlaha, većinom pravoslavnih Srba ...« (120), na odgovarajućemu mjestu drugog izdanja je takvo shvaćanje ispravljeno (210). U drugom se izdanju pi- še o Načertaniju Ilije Garašanina (279) i Karadžićevu svojatanju hrvatskih štokavaca u srpski etnos (ibidem), što u prvom, naravno, nije smjelo biti ni spomenuto. Od tehničkih ispravaka uočava se da je na zemljovidu Austro- Ugarske Monarhije ucrtan, upisan i odvojen Voralberg od Tirola (175. str. u 1. i 307. str. u 2. izdanju).

Macanovo djelo je korisno popunilo prazninu, jer takvih sinoptičkih pregle- da nikada nije dovoljno. Iz ovoga čitkog i privlačnog pregleda moći će i širi narodni slojevi, neskloni čitanju dužih cjelina, brže i lakše crpiti ključne po- vijesne spoznaje o Hrvatskoj, nego iz nekih starijih i opsežnijih djela takve vrste.

Andrej Čebotarev